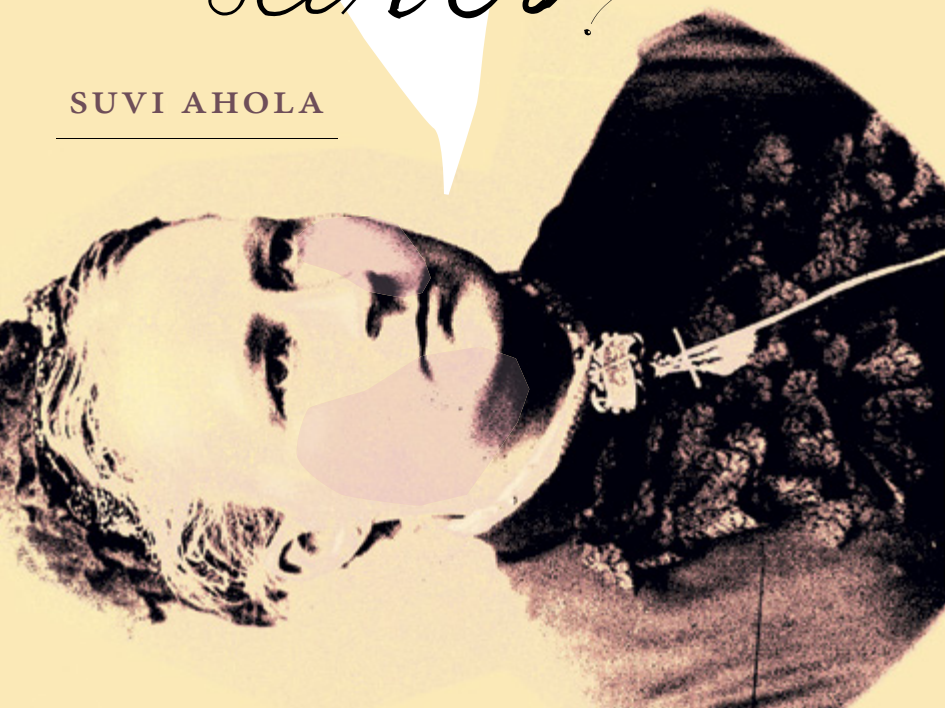

Mitä Minna parh tode lla sanoi?

SUVI AHOLA

Suvi Ahola

MITÄ
MINNA CANTH
TODELLA
SANOI?

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Ellei toisin mainita kuvat WSOY:n kuva-arkisto ja public domain.

Teos on saanut tukea Alfred Kordelinin säätiöltä
ja Suomen tietokirjailijat ry:ltä

© SUVI AHOLA JA WSOY 2019

ISBN 978-951-0-42941-9

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

AVOIN, AJANKOHTAINEN JA RISTIRIITAINEN II

LAPSUUDESTA 18

Olin pienestä pitäin isäni silmäterä

(*Samtiden* ja *Päivälehti* 1891) 25

Tyttäriemme kasvatus (*Keski-Suomi* 1874) 27

Miten tyttöjä pitäisi kasvattaa? (*Naiskysymyksestä II*,

Valvoja 1884) 32

Hyvä isä sentään, jos joku nyt näkisi! (*Hanna* 1886) 36

Hänen jalkojaan kolotti aina aamusilla (*Lapsenpiika* 1887) 40

Äiti, isä, – ne olivat kuitenkin kalliinta maailmassa

(*Hanna* 1886) 42

En pääse! hän koetti huutaa (*Kuoleva lapsi* 1888) 44

RAKKAUDESTA JA SEKSISTÄ 46

Minun rakkauteni on niin itsekästä luonteeltaan

(Kirjeistä Ida Grahnille 10.6.1860 ja Olga Svahnille
27.6.1860) 63

Te luulette voivanne tehdä kaikki naiset portoiksi

(Kirjeestä Kaarlo Brofeldtille toukokuussa 1884) 64

Ihailen, rakastan ja kunnioitan häntä

(Kirjeestä Hilda Aspille kesällä 1885) 67

En minä rakasta ketään (Kirje Ruudi Erkolle 1885) 67

Tuolla iällä vielä haaveksitaan yhtä, toista (*Hanna* 1886) 69

Siveellisyys-asia (Artikkeli *Valvojassa* 1887) 72
 Josko on naisella luonnon viettiä, kysytte
 (Kirjeestä Aleksanteri Järvenpäälle eli Mysticolle 14.6.1890) 78
 Ei heitä siitä sakoteta eikä linnaan panna
 (*Työmiehen vaimo*, 1885) 85
 Toiset huulet musersivat hänen huuliaan (*Salakari*, 1887) 86
 Eilisestä asti olen ainoastaan hänen omansa (*Sylvi*, 1893) 88
 Tuoko rakkautta? Kaikkea muuta vaan ei rakkautta
 (*Anna Liisa*, 1895) 90
 Tuntui vaikealta, kun olimme yhdessä, ikävältä,
 kun emme olleet. (*Agnes*, 1892) 93

NAISISTA JA MIEHISTÄ 95

Vaimo sotilasta synnyttäessään lieene yhtä suuressa hengen
 vaarassa kuin sotilaskin sodan liekissä (*Päijänne*, 1878) 107
 Vapautta naisille! Konstiteltu kauneuden käsitys on
 luonnollisuuden pahin vainooja (*Naiskysymyksestä*,
Valvoja 1884) 113
 Kahden naisen elämän turmellut! Mitä puhetta tuo on?
 (*Työmiehen vaimo*, 1885) 123
 Minkätähden vaaditaan tytöltä puolta enemmän kuin pojalta?
 (*Tapio*, 1886) 125
 He poloiset olivat vain miehiä varten luodut
 (*Hanna*, 1886) 127
 Ihmeellisen naivia ovat nuo miehet (Kirjeestä Kaarlo Bergbo-
 mille 28.10.1884) 129
 Naisten ihailemisen tahtoisin muuttaa naisten ruoskitsemiseksi
 (Kirjeestä Kaarlo Bergbomille 8.12.1884) 130
 Eihän sieluttomalle olenulle tarvitse mitään inhimillisiä
 oikeuksia antaa (*Valvoja*, 1885) 132
 Onko naiskysymys oikealla tolalla? (*Keski-Suomi*, 1891) 137

Pysy sinä erilläsi asioista, joita et kumminkaan ymmärrä

(*Papin perhe*, 1891) 140

Mikä on naisasian lopullinen ohjelma? (*Nuori Suomi III*,

1893) 141

KÖYHYDESTÄ 146

Köyhyyttä armeliaisuuden kautta ei poisteta

(Nimimerkki Wilja, *Kirjeitä Kuopiosta, Keski-Suomi*

1885) 152

Nälkä ja puute kyllä jälkensä muotoon jättävät

(*Köyhää kansaa*, 1886) 159

Puheet siellä ovat melkein kaikki suorastaan työkansan

suusta otetuista (Kirjeestä Lucina Hagmanille 13.12.1886) 162

Ne raukat, jotka ovat ulkotöissä, ovat aivan turvattomia

(Kirjeestä Emilie Bergbomille 31.3.1885) 164

Ja meidän vaan pitäisi olla nöyriä ja totella (*Kovan onnen*

lapsia, 1888) 167

KIRJOITTAMISESTA 171

Aamusilla menen paperineni ja kynineni puutarhaan koivujen

alle (Kirjeestä Anna Liliukselle mahdollisesti kesällä 1878) 181

Tehtävä, kutsumus kummitteli kuitenkin vielä aivoissani

(*Samtiden ja Päivälehti* 1891) 181

En ole koskaan tyytyväinen (Kirjeestä Olga Kiljanderille

12.1.1884) 189

Kirjoittaminen on niin äärettömän hauskaa (Kirjeestä Emilie

Bergbomille 28.1.1884) 190

Kirjailijan työ on raskasta työtä, paljon siinä täytyy ponnistaa

(Kirjeestä Elis Bergrothille 27.9.1886) 191

Ohdakkeinen on kirjallisuuden ala (Kirjeestä Kaarlo Mainio

Levanderille 2.10.1886) 193

Kirjailijan elämä on yhtä raskas ja kova kuin työmiehen

(Kirjeestä J.H. Erkolle 1.8.1887) 193

Eivät ollenkaan pelkää eivätkä epäile, jos he väärän tuomion
langettavat (Kirjeestä Emilie Bergbomille 2.3.1888) 195
Melkein on kirjoitus-krampin oireita käsissä (Kirjeestä Elli
Canthille joulukuussa 1890) 197
Jumalan kiitos, ettei valtio ole minulle penniäkään antanut
(Kirjeestä Emilie Bergbomille 3.5.1891) 197
Välistä vaan tulee niin kumma pysähdys aivoissa
(Kirjeestä Elli Canthille 1.11.1891) 199

USKOSTA JA EPÄILYSTÄ 201

Hirmuisesti pelkään, ettei Herra avun kanssa joudu
(Kirjeestä Anna Liliukselle 1880) 210
Kristinoppi kyllä kiirastulien läpi menee, ja jälleen
puhdistettuna ja kirkkaana nousee (Kirjeestä Elis Bergrothil-
le 27.9.1886) 212
Hän herkesi lähestymästä sitä Jumalaa, jonka töitä hän
ei käsittämään kyennyt (*Hanna*, 1886) 216
Hän sydämessään kumminkin aina nureksi, eikä tahtonut
koskaan oppia Jumalaa kiittämään pahoista päivistään
(*Köyhää kansaa*, 1886) 218
Joka rohkeasti astuu köyhien puolta pitämään
sortajia vastaan, hän siinä Jumalan tahtoa täyttää
(Kirjeestä Ida Bonsdorffille 3.2.1887) 222
No niin, eikös minusta jo ala tulla pappi? (Kirjeestä Kauppi-
s-Heikille 15.11.1888) 224
Pilkan ja naurun alaiseksi olisin tullut, minua olisi sakotettu
kirkonhäiritsemisestä (*Eräänä sunnuntaina*, 1888) 226
Maailman parantaja (*Vapaita Aatteita*, 1890) 229
Olin hyvällä alulla ruveta teosoofiksi (Kirjeestä Olga Salolle
6.1.1894) 236
Luonnon voimia löytyy, joista emme vielä mitään tiedä
(*Nykyaikainen spiritismi, Itärajalta*, 1894) 237

NAISEUDESTA JA VANHENEMISESTA 243

Ajatelkaa neljäkymmentä ja neljä! (Kirjeestä Kauppiis-Heikille
20.3.1888) 252

Ainoa ehto on, ettet rasita itseäsi liiaksi luvuilla

(Kirjeestä Elli Canthille 5.11.1890) 253

Te ette voi sietää naista, joka ei ole nuori, suloinen ja kaunis

(Kirjeestä Kasimir Leinolle 15.2.1891) 255

Mutta jos toimitan teille toisen miehen (*Kauppa-Lopo*,
1889) 256

Tarkalla huomiolla hän myöskin keksi ihmisten pienimmätkin
heikkoudet (*Kodista pois*, 1893) 259

Kun hän on muutamia lapsia synnyttänyt, on hän

tarkoituksensa sukupuoli-olentona saavuttanut (*Arvostelu
Neiti Ellen Keyn viime lausunnoista naisasiassa*, 1896) 261

Se on viimeinen ajatukseni illalla, se on ensimmäinen

aamulla (Kirjeestä Olga Salolle 6.1.1894) 264

Heleijaa! (Kirje Hanna Favorinille 19.1.1896) 265

MINNA CANTHIN ELÄMÄ JA TEOKSET 266

LÄHTEET 268

Avoim, ajankohtainen ja ristiriitainen

NÄINÄ KUUKAUSINA, jotka olen viettänyt lukemalla Minna Canthin teoksia ja kaikkea hänestä kirjoitettua, on välillä tuntunut siltä kuin hän seisoisi aivan takanani ja hengittäisi hiljaa. Niin tutulta ja samastuttavalta tämä kirjailija, yhteiskunnallinen keskustelija, äiti ja nainen minusta jo tuntuu.

»Ikkunoissa oli tuskin koskaan uutimia», kirjailija Juhani Aho muistelee Canthin kotia Kanttilaa Kuopiossa. »Hän kampasi tukkansa sormillaan», kuvailee ystävä ja ensimmäisen elämäkerran kirjoittaja, naisasianainen Lucina Haggman. »Aivonainen», luonnehtii kirjallisuudentutkija Rafael Koskimies, ja toinen tutkija O.A. Kallio: »Hänellä on sähköinen kiire saada sanottavansa päätä pahkaa julki.»

Tätä mieltä olivat Canthiin hyvin tutustuneet. Ja vaikka tänä vuonna juhlitaan jo Minna Canthin 175. syntymäpäivää, samalta tuntuu edelleen. Kirjailijan tekstit ovat monessa suhteessa täysin ajankohtaisia, persoona helposti lähestyttävä: avoin, mutkaton, aina valmis julki-seen keskusteluun.

Ja toisaalta myös ristiriitainen, pohdiskeleva, muuttuva. Tämän huomaa hyvin näytelmistä ja proosasta, kirjeistä ja lehtiteksteistä, eli tuotannosta, jonka hän vähän

yli kahdenkymmenen vuoden aikana kirjoitti, ennen kuin kuoli vain 53-vuotiaana.

Mitä Minna Canth todella sanoi? -kokoelma pyrkii tuomaan tämän esiin, modernin lukijan ulottuville.

Se ei ole elämäkerta, vaikka Canthin elämää ja sen merkittäviä tapahtumia kuljetetaankin mukana. Se ei liioin ole tutkimus, vaikka eri aikojen tutkijoiden näkemyksiä esittelenkin.

Pikemminkin kirja syntyi siitä kiinnostuksesta, jota Suomessa nyt tunnetaan Minna Canthia kohtaan, ja tarpeesta saada hänen keskeisistä ajatuksistaan ja mielipiteistään helposti lähestyttävä kokonaisuus.

Olen koonnut yhteen erilaisia tekstejä, katkelmia niin näytelmistä ja novelleista kuin sanomalehtikirjoituksista ja kirjeistäkin, ja järjestänyt ne temaattisesti. Mukana ovat Canthin tunnetuimmat, painavimmat mielipide-artikkelit, joiden henki elää lentävissä lauseissa edelleenkin, mutta niiden rinnalla on otteita kaunokirjallisista teoksista. Tarkoitukseni on antaa monipuolisen kirjoittajan äänen kuulua kaikissa sävyissään.

Suuri osa teksteistä on, kuten sanottua, katkelmia. Canthin proosateksteistä olen etsinyt kutakin teemaa mielestäni parhaiten valottavat kohdat. Lehtikirjoituksia olen lyhentänyt, koska ne ovat kokonaisina usein varsin pitkiä, puuduttaviakin, ja toisiin on alun perin sisällynyt laajoja käännettyjä lainauksia ulkomaisista teksteistä. Olen myös jakanut pitkiä kappaleita lyhyemmiksi, lisännyt paikoin välimerkkejä sekä muuntanut joitakin sanoja nykykieliopin ja kirjoituskäytännön mukaisiksi.

CANTHILLA OLI paljon sanottavaa hyvin monenlaisista 1800-luvun ilmiöistä ja epäkohdista. Naisten aseman ja sukupuolten tasa-arvon parantaminen oli yksi hänen päämääristään, kaikenlaisen köyhyiden ja eriarvoisuuden vähentäminen toinen. Näistä aiheista puhuessaan hän puuttui myös kansallisiin instituutioihin sekä luutuneisiin asenteisiin ja tapoihin kuten puoluepolitiikkaan ja kirkkoon, sukupuolimoraaliin ja suomalaisten alkoholin käyttöön. Kirjailijana Canth toimi ajankohtana, jolloin taide alkoi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja hänen näytelmistään tulikin teräviä poliittisia kannanottoja, joilla oli vaikutusta.

Mitä Minna Canth todella sanoi? sisältää näitä vahvoja mielipiteitä, mutta esittelee myös kirjailijaa tutkimassa ihmisen yksityisimpiä kokemuksia, kuten lapsuutta, rakkautta, suhdetta omaan ruumiiseen, Jumalaan ja elämän tarkoitukseen.

Kunkin luvun aloittavien tekstien kirjoittajana olen suuressa kiitollisuudenvelassa kaikille Minna Canthia viime vuosikymmeninä tutkineille. Eniten kiitän FT Minna Maijalaa, joka on 2000-luvulla tuonut Canthin elämän ja teosten tarkastelun uudelle tasolle. Hänen artikkelinsa, väitöskirjansa ja Canth-elämäkertansa esittelevät unohdettuja dokumentteja, tuovat esiin kokonaan uusia tietoja ja todistavat, että käsityksemme jo varhain kansakunnan kaapin päälle nostetusta kirjailijasta on ollut puutteellinen, joissain kohdin jopa väärä. Kiitän lämpimästi myös FT Tellervo Krogerusta hyvistä neuvoista ja ajatustenvaihdosta.

Julkisuudessa yhä yllättävän usein esiintyvä perinteinen kuva Minna Canthista pelkkänä naisasianaisena, leskeyden pelastamana kirjailijamarttyyrina, tendenssi-realistina tai kauppiasmatroonana ei missään tapauksessa ole kokonainen. Täydennykseksi on tarvittu ja tarvitaan edelleen lisää nimenomaan hänen tekstiensä tutkimusta, samoin tutkimusta niiden suhteista aikansa muuhun kirjallisuuteen ja kulttuurihistoriaan.

»MITÄ MINNA CANTH TEKISI?» kysyin puheessani, kun syksyllä 2016 toivotin vieraat tervetulleiksi kirjailijan nimeä kantavan naisten kulttuuriyhdistyksen, Minna Canthin seuran, 70-vuotisjuhlaan.

Silloinkin Canthin nimi oli noussut julkisuudessa esiin: äärioikeistolainen Rajat kiinni -järjestö oli vedonnut hänen kirjoituksiinsa ja tulkinnut niiden tukevan vaatimuksia pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden maahanmuuton kieltämiseksi.

En silloin (sen enempää kuin nyt) löytänyt Canthin teksteistä mitään pakolais- tai muukalaisvastaisuuteen viittaavaa. Päinvastoin, häntä ärsytti tapa, jolla jotkut 1800-luvun suomalaisuusmiehistä pyrkivät umpioimaan Suomen, samoin se, miten kristilliset piirit korostivat oman uskontonsa ainutlaatuisuutta.

»Jokainen luulee, että hänellä yksin on Jumala taskussaan, että vaan hänen jalkansa ovat totuuden kalliota vasten, ja että toiset vaan pelkästä pahanilkisyydestä eivät tahdo antautua hänen johdettavikseen», hän kirjoitti *Vapaita aatteita* -lehdessään 1890. »Eivät voi saada päähänsä, että toi-

sillakin on vakuutus, jonka puolesta taistelevat. Eivät voisi suvaita maailmassa olevankaan semmoisia mielipiteitä, joita he eivät hyväksy. Mutta maailma on avara, luulisihan siihen mahtuvan sekä heidän mielipiteensä että muiden.»

Canth oli kosmopoliitti, joka seurasi uusinta eurooppalaista ajattelua ja otti siitä aineksia omiin teoksiinsa. Fenomaanikuosiin hän ei mahtunut, vaan kirjoitti sekä suomeksi että ruotsiksi. Kieliriitely oli hänestä aivan turhaa.

Lisäksi hän tunsu hyvin ne laitokset, joihin vähäväkiset tai köyhyyttä paenneet 1800-luvun Kuopiossa koottiin, kuin pakolaiset vastaanottokeskuksiin Suomessa 2016. Jos hän eläisi nyt, ehkä hän olisi käynytkin niissä, kuten hän kävi Harjulan köyhäintalossa ja lääninvankilassa, ja olisi myös raportoinut näkemästään, niin kuin hän teki silloin. Hänelle inhimillinen hätä ja sen syyt olivat realistisen kirjailijantyön ydintä.

SILTI SITÄ, mitä Minna Canth tänään tekisi, ei voi mitenkään tietää.

Hän oli täysin toisen ajan ihminen, jonka maailmankuvaa määrittivät Venäjän valta Suomen suuriruhtinaskunnassa, vankka uskonnollisuus ja luottamus ihmiseen luonnon hyödyntäjänä. Naiseksi hänellä oli poikkeuksellista itseluottamusta ja rohkeutta esittää mielipiteitä hyvin miehisessä maailmassa, mutta tuskin hän olisi hyväksynyt tai edes tunnistanut kaikkia tämän ajan arvoja, asenteita tai ongelmia. Canthin syntymäpäivää 19. maaliskuuta on juhlistettu vuodesta 2007 virallisesti tasa-arvon päivänä, mutta tuskin hän olisi kyennyt kuvittelemaankaan, miten tasa-arvoa ny-

Minna Canth

kyään vaaditaan maailmassa paitsi naisille, myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille, etnisille ryhmille ja vammaisille.

Oikeastaan tämä vain lisää hänen kiinnostavuuttaan. Se panee pohtimaan, mikä meissä on yhteistä, mikä ei. Mikä maailmassa on muuttunut niin, että osa Minna Canthin ajatuksista tuntuu nyt vierailta tai käsittämättömiltä? Ja mikä taas on (etenkin naisen elämässä) pysynyt samana kuin 1800-luvun lopun Suomessa? Näitä kysymyksiä olen miettinyt monta kertaa Canthin teosten äärellä.

En totisesti ole ainoa. Näytelmät kuten *Työmiehen vaimo*, *Papin perhe* ja *Anna Liisa* innostavat jatkuvasti teatterintekijöitä ja yleisöä, ja uusia tulkintoja syntyy näyttämöille joka vuosi. Ne ovat kuin kirkas ikkuna 1800-luvun lopun Suomeen ja aatteisiin, joiden varaan kansakuntaa ja sen kulttuuria alettiin pystyttää.

Nyt vietettävä juhluvuosi on tuonut uudelleen lukijoiden ulottuviin myös Canthin proosaa ja muita tekstejä. Novellit taipuvat hyvin fanifiktioksi ja sarjakuviksi. Kunpa vielä hänen avomieliset ja hauskat kirjeensä, joista kirjastoneuvos Helle Kannila 1970-luvulla toimitti muhkean kokoelman, löytäisivät tiensä uudelleen suuren yleisön ulottuville. Ja onhan kirjailija itsekin päässyt henkilöksi romaaniin, näytelmiin, ehkä pian elokuvaankin.

Suora, terävä puhe 1800-luvulta kuuluu hyvin 2000-luvulle saakka. Yhä meitä kiinnostaa, mitä Minna Canth todella sanoi.

Sippolassa ja Tapanilassa syksyllä 2018

Suvi Ahola

Lapsuudesta

MINNA CANTH oli onnellinen lapsi. Näin on pääteltävä kaikesta, mitä hänestä on kirjoitettu, ja myös kaikesta, mitä hän itse kirjoitti ihmisen varhaisvaiheista, kuvasi hän sitten onnellista tai onnetonta lapsuutta.

Jokainen ihminen tarvitsee rakkautta ja kannustusta oppiakseen arvostamaan itseään. Kirjailijalle hyvästä itsetunnosta on hyötyä varsinkin, jos hän pyrkii kuvaamaan maailmaa realistisesti, jopa dokumentaarisesti, niin kuin Minna Canth teki. Jos ihmistä vähätellään tai kohdellaan kaltoin, hän saattaa traumatisoitua niin, ettei kykene luomaan mitään. Canthin kaunokirjallisessa tuotannossa on monta esimerkkiä ihmisistä, jotka epäoikeudenmukainen ja julma kasvatus kivettää toimintakyvyytöksi.

Hän ei itse ollut missään tapauksessa sellainen. Ihminen, jonka oma perusturvallisuus on järkkynyt, ei kykene näkemään ympäristöään ja sen ihmisiä analyttisesti eikä empaattisesti. Minna Canth kuitenkin kykeni molempiin, myös lasten elämää kuvatessaan. Hän tarkasteli proosassaan ja näytelmissään paljon tyttöjen ja poikien kasvatuksen eroja ja todisti, miten sukupuolten erilainen kohtelu vahingoittaa kumpaakin. Hän näytti myös, miten raastava köyhyys ja yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuus vaikuttavat lasten elämään ja heidän tulevaisuuteensa.

Teuvo Pakkala

Canth ei ollut ainoa aikansa terävä lapsikuvaaja Suomessa. 1800-luvun lopun kirjallisten piirien tiiviyyttä kuvastaa hyvin se, miten Canth kirjeessään kollega Teuvo Pakkalalle 1892 kiitti tämän lapsinovellien psykologiaa. Pakkalalta oli ilmestynyt 1891 *Vaaralla*-kertomuskoelma, ja Canthin mukaan sen henkilöt ovat »niin luonnollisia, niin todellisia, niin herttaisia ja niin ihka eläviä, että sydän lämpenee heistä lukiessa». Samaan aikaan hän oli itsekin jo julkaissut useita teräviä kuvauksia lapsen kasvusta ja kasvatuksesta, kuten pienoisoromaanin *Hanna* (1886), novellit *Lapsenpiika* (1887) ja *Eräs Puijolla käynti* (1891) sekä näytelmän *Papin perhe* (1891).

Lapsuus siis kiinnosti häntä syvästi. Se oli perusaihe, josta lähdetään liikkeelle tai jota ainakin sivutaan liki kaikissa hänen teksteissään: miten ihminen kehittyy, miten varhaiset kokemukset vaikuttavat psyykeen, mitä eroa on vapaalla ja tiukasti säännellyllä kasvatuksella. Teksteissään

Ulrika Johnson

*Gustav Johnson &
Augusta Johnson*

Canth on aina lapsen puolella ja näyttää tämän voimattomuuden aikuisten maailmassa.

Vaikka hän kuvasi valtavia luokkaeroja ja pöyristyttävää köyhyyttä, erilaisten, eri oloissa elävien lasten kokemuksissa on yllättävän paljon yhtenevyyttä. Tytön kasvu ja kehitys voidaan näivettää niin torpassa kuin porvaris-salongissa. Hyvin ei käy pojillekaan, kun he kasvavat ilman rajoja ja rakkautta ja oppivat jo pieninä, että naiset ovat miesten alamaisia ja leikkikaluja.

MINNA CANTHIN omasta lapsuudesta ei ole juuri säilynyt dokumentteja tai aikalaistodistuksia. Vaikka Canthin kirjoituksia on säilynyt yli viisisataa, niistä vain pari on nuoruus-

Gustaf (Gusti) Johnson

den ajalta. Hän on itse muistellut lapsuusvuosiaan 1891 norjalaiselle *Samtiden*-lehdelle kirjoittamassaan pienessä elämäkerrassa, jonka kuvaus varhaisvaiheista on auvoinen, niin kuin aikuisten muistot usein.

Kun Ulrika Wilhelmina Johnson syntyi Tampereella 1844, hänen isänsä Gustaf oli Finlaysonin puuvillatehtaalla työjohtajana. Äiti Ulrika oli entinen piika, miestänsä muutaman vuoden vanhempi, ja molemmat olivat muuttaneet maalta kaupunkiin paremman elämän toivossa. Isän lapsuus oli ollut ilmeisen synkkä, sillä hän oli avioton lapsi ja siksi köyhä ja turvaton.

Johnsonien ensimmäinen lapsi oli kuollut heti syntymän jälkeen, ja seuraavaa odotettiin neljä vuotta. Ulrika Wilhelminan eli Minnan syntyessä nuori perhe eli jo mukavasti, ja hän sai olla ainoana lapsena kuusivuotiaaksi asti; sitten syntyivät veli Gustaf ja sisar Augusta. Vuonna

1852 perhe muutti Tampereelta Kuopioon, missä isä alkoi hoitaa Finlaysonin kangaskauppaa, ja elintaso vakiintui keskiluokkaisen porvarilliseksi.

Minnaan kiinnitettiin siis huomiota pienestä pitäen. Koska koti oli verraten vauras, huolenpitoon ja kiinnostukseen oli edellytyksiä: ei ollut köyhyyttä tai puutetta eikä tulevaisuutta pelätty. Kuusivuotiaaksi asti tytär sai osakseen vanhempien kaiken rakkauden, ja myöhemmin heidän huomionsa kanavoitui Minnan koulutukseen, joka oli jotakuinkin parasta, mitä tyttö 1800-luvun puolivälin Suomessa saattoi saada.

Hän meni jo Tampereella tehtaan työläislasten kouluun. Kuopiossa hän jatkoi ensin suomenkielisessä työväenkoulussa, sittemmin yksityisessä ruotsinkielisessä tyttökoulussa ja lopulta upouudessa, kolmivuotisessa valtion tyttökoulussa, joka sekin oli ruotsinkielinen. Sieltä hän 1863, yhdeksäntoistavuotiaana, jatkoi vasta perustettuun Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaariin. Tämän pidemmälle ei nainen sen ajan Suomessa voinut opiskella. Yliopistoon pääsi (sukupuolesta vapauttavan erikoisluvan turvin) vasta 1870-luvulla.

Ruotsinkielisten kouluvuosien ansiosta Canth oli aidosti kaksikielinen: kotona puhuttiin suomea (ja Kuopion kaupassa savon murretta), koulussa oppi sivistyneen ruotsin. Kielellisestä lahjakkuudesta kertoo se, että Canth luki eurooppalaista kirjallisuutta ja filosofiaa myös skandinaavisilla kielillä, saksaksi ja ranskaksi.

Minna sai ylipäättään kasvaa vapaasti, eikä häntä ahdettu liian tiukkoihin roolimalleihin. Kun hän alkoi

1870- ja 1880-luvuilla vaatia lehtikirjoituksissaan tytöille vapaampaa kasvatusta ja koulutusta, hän tuntuu käyttäneen esikuvanaan myös oman nuoruutensa myönteisiä kokemuksia. Säilyneet 16-vuotiaana kirjoitetut kirjeetkin on laatinut romanttinen hulluttelija ja tarinoiden seipittäjä, ei mikään lannistettu perhetyttö.

Toisaalta Canthin myöhemmissä proosateksteissä toistuvat kuvaukset porvaristytöjen järkyttävän säännelystä elämästä, jossa pelkkä kenkien riisuminen tai kadulla juokseminen tuntuvat huimilta irtiotoilta. Hän oli siis havainnoinut myös 1800-luvun lopun tytön häkkelämää.

OPETTAJAN URALLE kannusti nimenomaan isä. Uskon, että juuri isänsä arvostavan katseen alla Canthilla oli sellainen lapsuus, jota tämä tyttönä ja naisena tarvitsi kehittyäkseen rohkeaksi kirjailijaksi ja yhteiskunnalliseksi keskustelijaksi. Ilman isän varhaista kannustusta tai taloudellista tukea tällainen kehitys ei olisi ollut järkevää patriarkalisessa 1800-luvun Suomessa mahdollista.

Mikä teki Gustaf Johnsonista poikkeuksellisen isän? Suomalaisia kirjailijoita ja heidän lapsuusvuosiaan paljon tutkinut Ritva Haavikko nostaa esiin Johnsonin oman nuoruusiän Tampereella. Tämä tuli sinne 1830-luvulla alaikäisenä työläisenä ja aviottomana poikana, jolle skotlantilainen tehtailija James Finlayson tarjosi asunnon, ammattikoulutuksen ja hyvät etenemisen mahdollisuudet. Finlaysonin puoliso Margaret johti tehtaan kutomoa, ja yhdessä kveekaripariskunta perusti myös lastenkodin ja huolehti tehtaalaisten säännöllisistä hartaushetkidä.

*»Koko yhteiskunta-rakennus
aatteineen, laitoksineen on vallan
päin mäntyyn. Mutta se onkin
miesten laittama.»*

MINNA CANTH

pohtii naisena ja ihmisenä olemista,
lapsuutta, rakkautta, erotiikkaa ja elämän
tarkoitusta. Suomen ensimmäisen feministin
ääni on särmikäs, vihainen ja lempeä –
ristiriitainenkin. Tähän kirjaan
on koottu Minna Canthin lehtiartikkeleita,
kirjeitä ja proosaa, joita Suvi Ahola
kiinnostavasti taustoittaa ja tulkitsee.

9 789510 429419

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-42941-9